

NÁHRADA ŠKODY SPÔSOBENEJ TRESTNÝM ČINOM V PRÍPADOCH ODKLONOV V TRESTNOM KONANÍ

TATIANA KANÁLIKOVÁ

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok je venovaný problematike odklonov a postaveniu poškodeného z hľadiska odklonov v slovenskom trestnom konaní. Pozornosť sa sústreďuje na vykreslenie postavenia poškodeného z hľadiska jeho práva na náhradu škody spôsobenej trestným činom. V tomto ohľade sa autorka vyjadruje k pozitívam i negatívam jednotlivých odklonov v trestnom konaní, a uvádza niekoľko námetov na pozmenenie právnej úpravy. Bližšie sa príspevok venuje inštitútu dohody o vine a treste s ohľadom na spomenuté právo poškodeného, a to z pohľadu právnej úpravy českej i slovenskej.

Key words in original language

Odklony v trestnom konaní, poškodený, nárok na náhradu škody, dohoda o vine a treste.

Abstract

The article deals with the issue of the diversions and the position of the aggrieved party in the context of diversions in the slovak criminal proceedings. The attention is focused on the depiction of the position of the aggrieved party in relation to his right for compensation of criminal damage. In this relation, the author comments on both, the negative and positive aspects of the diversionary measures in the criminal proceedings and presents some ideas covering the possible modification of the legal regulation. More closely the article covers the guilt and punishment deal, from the view of both, the slovak and czech legal regulation.

Key words

Diversions in the criminal proceedings, the aggrieved party, compensation/damages claim, The guilt and punishment deal.

Inštitúty odklonov v trestnom konaní majú špecifický význam a zaujímajú dôležité miesto v trestnom procese. Ako už z ich pomenovania vyplýva, tradične ich vnímame ako určité odchýlky či vybočenia z rámca klasického spôsobu vedenia trestného konania. V rámci odklonov v trestnom konaní hovoríme vlastne o osobitnom postupe, ktorý sa odlišuje od štandardného trestného konania a ktorý

umožňuje rešpektovanie potrieb všetkých subjektov, ktoré sú akýmkoľvek spôsobom dotknuté trestnou činnosťou.¹

Primárnym cieľom odklonov v trestnom konaní je dosiahnuť takú situáciu, kedy by sa celé trestné konanie nevyhnutne nemuselo vykonať vo svojej štandardnej forme v prípade, že je jeho účelom možné dosiahnuť oveľa jednoduchším, a hlavne časovo menej náročným spôsobom. Z tohto hľadiska potom na inštitúty odklonov môžeme hľadiť ako na alternatívne spôsoby konania v trestnej veci, ktoré umožňujú zrýchlenie, zefektívnenie a zhospodárnenie trestného konania. Súčasne ich výsledkom je i odbremenenie orgánov činných v trestnom konaní, najmä súdov, ktoré potom môžu svoju pozornosť a činnosť sústrediť na zložitejšie a závažnejšie prípady. Znamená to teda, že pri jednoduchších prípadoch sa zdĺhavému, komplikovanému a menej úspešnému konaniu predchádza ***uplatnením možností vybavenia vecí v predsúdnom konaní, mimo procesne náročné hlavné pojednávanie.***

Z hľadiska osoby poškodeného, jeho práv a postavenia v trestnom konaní, majú odklony pomerne dôležitý význam. Odbremeňujú poškodeného od absolvovania traumatizujúceho súdneho konania a v neposlednej rade taktiež predstavujú ďalší zo spôsobov ako efektívnejšie dosiahnuť uspokojenie v otázke jeho ***práva na náhradu škody*** spôsobenej trestným činom. Inštitúty odklonov sú prostriedkom, ktorý v prvom rade slúži, alebo by mal slúžiť, na akési uzmierenie medzi páchatelom trestného činu a osobou poškodenou a taktiež by mal viesť k tomu, aby ***páchatel odstránil alebo odčiniť škodlivé dôsledky svojho činu.***² Možno povedať, že osoba poškodeného sa v prípadoch využitia odklonov stáva ***bezprostredne zainteresovanou na výsledku trestného konania a taktiež na spôsobe náhrady škody***, keďže jej patrí buď právo dávať súhlas na využitie konkrétneho odklonu, alebo aspoň podávať sťažnosti proti konkrétnym rozhodnutiam prijatým v procese aplikácie odklonu. Taktiež je možné konštatovať, že využívanie procesných odklonov či alternatív pramení z koncepcie ***tzv. restoratívnej (obnovujúcej) justície***, ktorá prioritný dôraz kladie na nápravu všetkých škodlivých následkov spôsobených trestným činom, napravenie narušených vzťahov páchatel'a a poškodeného (obete) či využívanie alternatívnych opatrení pri riešení trestných vecí.

V súvislosti s odklonmi v trestnom konaní je taktiež dôležité uvedomiť si, že tieto inštitúty vo svojich dôsledkoch predstavujú určitý spôsob, ktorým si osoba obvineného dobrovoľne obmedzuje či sa skôr vzdáva jedného zo svojich základných a kľúčových práv v trestnom konaní, ktorým je právo na prejednanie trestnej veci

¹ Pozri SOTOLAR, A., VALKOVÁ, H.: Soudnictví nad mládeží v České republice. In: Soudnictví pro mladistvé v Kanade a v České republice. Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha, 2000, s. 199-263.

² RÚŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEŽULOVÁ, J.: Poškozený a adhezní řízení v České republice. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 559.

spravodlivo, v primeranej lehote, pred nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Ide tu teda o zásadu práva na spravodlivý proces, ktorá sa opiera o čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, a je vyjadrená v §2 ods. 7 TP. Treba však vyzdvihnúť, že v kontexte odklonov v trestnom konaní, zásada práva na spravodlivý proces zdôrazňuje subjektívne oprávnenie pre osobu obvineného. „Obvinený môže buď trvať na tom, aby prebehol celý proces so všetkými procesnými zárukami, v ktorom môže uplatňovať a realizovať všetky práva, ktoré ako obvinený má, avšak môže sa týchto práv vzdať a využiť všetky zákonné možnosti, ktoré mu procesné predpisy umožňujú, aby využil dostupné „odklony“, teda aby využil možnosti, ktoré mu súčasný zákonný postup poskytuje v záujme zlepšenia svojho (i hmotnoprávneho) postavenia (napr. zmiernením trestu).“³

V súlade s uvedenými charakteristikami potom možno konštatovať, že tzv. odklonnú funkciu (samozrejme okrem ostatných) typicky plní prípravné konanie.⁴ Znamená to, že v rámci prípravného konania je potrebné zabezpečiť dostatok dôkazov, aby prokurátor alebo súd mohli rozhodnúť mimo hlavné pojednávanie všade tam, kde je to samozrejme možné a sú na to splnené podmienky. Odklonnú funkciu prípravného konania teda považujeme nie za jeho vlastnú- imanentnú, ale za vedľajšiu – akcesorickú funkciu.⁵

V rámci prípravného konania je teda možné vybavenie trestnej veci bez toho, aby sa dostala do štádia konania pred súdom nasledujúcimi formami: podmiennečné zastavenie trestného stíhania (§ 216 – 217 TP), podmiennečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného (§ 218 a § 219 TP), zmier (§ 220 – 227 TP), konanie o dohode o vine a treste (§ 232 – 233 TP, § 331 – 335).

1. PODMIENEČNÉ ZASTAVENIE TRESTNÉHO STÍHANIA

„Inštitút podmiennečného zastavenia trestného stíhania (§ 216 TP) predstavuje formu tzv. odklonu, teda určitý špecifický postup, ktorý má umožniť, aby na základe dohody medzi štátom na jednej strane a obvineným na strane druhej došlo k ukončeniu trestnej veci bez

³ IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 61.

⁴ MUSIL, J.: Některé koncepční otázky přípravného řízení. In: Teoretické otázky přípravného řízení trestního. Sborník příspěvků z teoretického semináře s mezinárodní účastí pořádaný dne 20. listopadu 2002. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, s. 35-37.

⁵ Pozri POLÁK, P.: Funkcie prípravného konania. In: Rekodifikácia trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 17. mája 2004. Bratislava: APZ, 2004, s.103.

potrestania páchatel'a.⁶ Zákonná úprava tohto inštitútu, rovnako ako podmienky jeho uplatnenia sú obsiahnuté v § 216 – 217 Trestného poriadku. Aplikácia inštitútu podmiennečného zastavenia trestného stíhania je zo zákona obmedzená na okruh menej závažných deliktov, teda prečinov, za ktoré trestný zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov. Z hľadiska zavinenia sa môže jednať o prečiny spáchané úmyselne, alebo z nedbanlivosti. Ďalším zo základných predpokladov pre rozhodnutie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania je súhlas obvineného. Aj keď sa *nevyžaduje súhlas poškodeného s takýmto postupom*, súhlas obvineného je zákonnou podmienkou, od ktorej nemožno upustiť. Pre súhlas obvineného platí, že nesmie byť vynútený, teda musí byť daný slobodne a taktiež osobne. Znamená to, že súhlas je výlučným právom obvineného a nemôže ho udeliť iná osoba (napr. obhajca obvineného).⁷ Ako z charakteru inštitútu vyplýva, jeho uplatnenie prichádza do úvahy v štádiu po vznesení obvinenia voči konkrétnej osobe do podania obžaloby, teda v čase, keď už môžeme hovoriť o obvinenom. Vzhľadom na ustanovenie § 216 ods.1 TP o podmiennečnom zastavení trestného stíhania je oprávnený rozhodnúť iba prokurátor, a to za súčasného splnenia zákonných kumulatívnych podmienok, že:

- a) obvinený vyhlási, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, a nie sú odôvodnené pochybnosti o tom, že jeho vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne,
- b) **obvinený nahradil škodu, ak bola činom spôsobená, alebo s poškodeným uzavrel dohodu alebo urobil iné potrebné opatrenia smerujúce k náhrade škody,** a
- c) vzhľadom na osobu obvineného, s prihliadnutím na jeho doterajší život a na okolnosti prípadu možno takéto rozhodnutie považovať za dostačujúce.

Trestný poriadok vo svojich ustanoveniach taktiež upravuje okolnosti či podmienky, za splnenia ktorých je použitie tohto inštitútu vylúčené. Takáto situácia nastáva vtedy, ak trestným činom bola spôsobená smrť osoby, ak je vedené trestné stíhanie pre trestný čin korupcie, alebo ak je vedené trestné stíhanie proti verejnému činiteľovi alebo zahraničnému verejnému činiteľovi.

Pokiaľ ide o *postavenie poškodeného a jeho právo na náhradu škody*, je možné konštatovať, že osoba obvineného má na základe zákonného znenia na výber z viacerých možností ako škodu nahradiť. Za predpokladu, že bola trestným činom spôsobená škoda, prichádza

⁶ IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 575.

⁷ Porovnaj KLÁTIK, J.: Podmiennečné zastavenie trestného stíhania – alternatívny spôsob riešenia trestnej veci. Justičná revue, 59, 2007, č.1, s. 31-39.

do úvahy buď jej **včasné a úplné nahradenie**, alebo uzavretie dohody o jej náhrade, alebo vykonanie iného vhodného a potrebného opatrenia smerujúceho k jej náhrade. Ak hovoríme o nahradení škody, máme na mysli jej nahradenie do rozhodnutia o podmiennečnom zastavení trestného stíhania. **Dohoda o náhrade škody** má podobu či formu zmluvy sui generis, v ktorej je potrebné uviesť všetky potrebné skutočnosti týkajúce sa výšky, rozsahu, času a spôsobu náhrady škody. **Vykonanie iného vhodného opatrenia** môže predstavovať napríklad nahlásenie spôsobenej škody ako poistnej udalosti a poskytnutie súčinnosti príslušnej poisťovni, či zloženie peňažnej sumy zodpovedajúcej výške škody do úradnej, súdnej úschovy, ale môže sa jednať aj o postúpenie pohľadávky obvineného poškodenému či prevzatie dlhu poškodeného obvineným.⁸ Spoločným predpokladom takýchto postupov však je, že výška škody by mala byť riadne uplatnená poškodeným a príslušnými orgánmi činnými v trestnom konaní náležite zistená.

V uznesení o podmiennečnom zastavení trestného stíhania musí okrem všeobecných náležitostí uznesenia prokurátor uviesť aj skúšobnú dobu, teda jej konkrétnu dĺžku, ktorá sa musí pohybovať v rozmedzí od jedného do piatich rokov. Takto stanovená *skúšobná doba* začína plynúť od právoplatnosti tohto uznesenia. Na obdobie skúšobnej doby je možné obvinenému uložiť, aby dodržiaval primerané obmedzenia, najmä aby viedol riadny život či sa zdržiaval činností, ktoré ho viedli k spáchaniu činu. Navyše, **ak obvinený uzavrel s poškodeným dohodu o náhrade škody, v uznesení mu prokurátor uloží, aby túto škodu v priebehu stanovenej skúšobnej doby uhradil.**

Uznesenie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania sa doručuje **obvinenému a poškodenému**, a rovnako tieto osoby sú oprávnené na **podanie sťažnosti** proti tomuto uzneseniu. Podľa výslovného zákonného vyjadrenia v § 216 ods.5 TP podaná sťažnosť má v týchto prípadoch **odkladný účinok**. Vo všeobecnosti možno povedať, že ak obvinený v priebehu skúšobnej doby viedol riadny život, **splnil si povinnosť nahradiť spôsobenú škodu a takisto dodržal uložené obmedzenia a povinnosti**, prokurátor uznesením rozhodne, že obvinený sa po skúšobnej dobe **tzv. osvedčil**. **V opačnom prípade**, dokonca aj pred uplynutím skúšobnej doby, prokurátor uznesením rozhodne, že v **trestnom stíhaní obvineného sa bude pokračovať**. Rovnako prichádza do úvahy i fikcia osvedčenia sa obvineného, a to v prípade keď sa ani do dvoch rokov od uplynutia skúšobnej doby nerozhodlo o osvedčení obvineného, samozrejme bez zavinenia obvineného. Nadobudnutím právoplatnosti uznesenia o osvedčení obvineného, alebo uplynutím lehoty dvoch rokov od skončenia skúšobnej doby nastanú účinky zastavenia trestného stíhania z dôvodu neprípustnosti trestného stíhania podľa § 9 ods.1 písm. e) TP. Rovnako i uznesenie o osvedčení sa obvineného je potrebné doručiť **obvinenému, ale aj poškodenému**, pričom obaja sú taktiež oprávnení

⁸ Pozri tamže, s. 34.

na *podanie sťažnosti*, ktorej § 217 ods.3 TP priznáva *odkladný účinok*.

2. PODMIENEČNÉ ZASTAVENIE TRESTNÉHO STÍHANIA SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO

„Inštitút podmiennečného zastavenia trestného stíhania (§ 218) predstavuje alternatívny spôsob skončenia trestnej veci v prípadoch trestných činov, ktorými bol v značnej miere dotknutý verejný záujem. V prípade takýchto trestných činov záujem štátu na ich objasnení a záujem na zistení ich páchatel'ov prevyšuje záujem trestne stíhať a potrestať takého obvineného, ktorý sa významnou mierou zaslúžil o objasnenie trestných činov a zistenie alebo usvedčenie ich páchatel'ov.“⁹

V súvislosti s inštitútom podmiennečného zastavenia trestného stíhania spolupracujúceho obvineného treba poznamenať, že *z hľadiska záujmov a postavenia poškodeného* v trestnom konaní tento inštitút na rozdiel od zvyšných modelov odklonov *neposkytuje poškodenému žiadne osobitné možnosti zlepšenia uspokojenia jeho práva na náhradu škody*. Poškodenému je v prípade tohto inštitútu priznané *len oprávnenie podať sťažnosť proti uzneseniu o podmiennečnom zastavení stíhania s odkladným účinkom*, rovnako má právo na doručenie uznesenia o podmiennečnom zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného i uznesenia, v ktorom prokurátor konštatuje, že obvinený sa v poskytnutej skúšobnej dobe osvedčil.

V prípravnom konaní je len prokurátor oprávnený rozhodnúť uznesením o podmiennečnom zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, a to za súčasného splnenia všetkých zákonných podmienok. *Podmienkami aplikácie tohto inštitútu sú nasledovné:*

- a) obvinený sa významnou mierou podieľal na objasnení taxatívne vymedzených trestných činov (napr. trestného činu korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny)
- b) záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní obvineného a
- c) spolupracujúci obvinený však zároveň nesmie byť zároveň organizátorom, návodcom alebo objednávateľom trestného činu, na ktorého objasnení sa obvinený podieľal.

⁹ IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 578. Taktiež pozri ŽILINKA, M.: K alternatívnym spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. Justičná revue, 58, 2006, č.2, s. 200.

Okrem všeobecných náležitostí uznesenia podľa § 176 ods.1 TP, **prokurátor v uznesení obvinenému uloží skúšobnú dobu**, resp. jej konkrétnu dĺžku, ktorá sa musí pohybovať v rozmedzí dvoch až desiatich rokov a súčasne mu na obdobie skúšobnej doby určí plniť povinnosť spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní a súdom na objasňovaní taxatívne vymedzených trestných činov, na zisťovaní a usvedčovaní páchatel'ov daného trestného činu. „Navyše vo výroku uznesenia prokurátor presne uvedie opis skutku, ako vyplýva z dôkazov uvedených vo vyšetrovacom spise, a to tak, aby skutok nemohol byť zamenený s iným skutkom.“¹⁰

Ak obvinený v rámci uloženej skúšobnej doby splní jednotlivé podmienky, prokurátor uznesením rozhodne o jeho osvedčení. V opačnom prípade ešte aj pred uplynutím skúšobnej doby rozhodne, že sa bude pokračovať v trestnom stíhaní. Ak ani po dvoch rokoch od uplynutia skúšobnej doby prokurátor nerozhodne jedným z uvedených spôsobov nastane zákonná fikcia, že obvinený sa osvedčil. Podmienkou tejto zákonnej fikcie však je, že rozhodnutie nebolo vydané bez zavinenia obvineného. **Uznesenie o osvedčení sa obvineného sa doručuje obvinenému a poškodenému, pričom obaja majú právo na podanie sťažnosti ktorej § 219 ods.3 TP priznáva odkladný účinok.** Nadobudnutím právoplatnosti uznesenia prokurátora o osvedčení sa obvineného alebo márnym uplynutím spomenutej dvojročnej lehoty nastanú účinky zastavenia trestného stíhania podľa § 9 ods.1 písm. e).

3. ZMIER

„Inštitút zmieru (§ 220) predstavuje formu tzv. odklonu, teda určitý špecifický postup, ktorý má umožniť, aby na základe dohody medzi štátom a poškodeným na jednej strane a obvineným na strane druhej došlo k ukončeniu trestnej veci bez potrestania páchatel'a.“¹¹ Tento alternatívny spôsob riešenia trestnej veci sa stal súčasťou slovenského trestného konania prostredníctvom novely zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok), vykonanou zákonom č. 422/2002 Z.z., s účinnosťou od 1. októbra 2002. Stalo sa tak v súlade s Doporučením Rady Európy č. 18 zo dňa 17. 9. 1987 o zjednodušení trestného konania. Tento **inštitút je z pohľadu postavenia poškodeného a jeho nárokov na náhradu škody neopomenuteľný**, je zárukou zvýšenia možnosti uspokojenia jeho práv v podstatne kratšom čase, ako by to bolo v prípade rozvinutia celej šírky trestného procesu. **Účelom** tohto inštitútu **je usporiadanie všetkých vzťahov dotknutých trestným činom** a do popredia vystupuje záujem na tom, aby obvinený odstránil všetky škodlivé následky spôsobené spáchanou trestnou činnosťou. Prostredníctvom tohto inštitútu je jednoznačne **zdôraznený**

¹⁰ Tamže, s. 578.

¹¹ IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 579.

záujem na odstránení škody spôsobenej trestným činom priamo zo strany obvineného tak, aby si tento sám uvedomil závažnosť, nesprávnosť a dosah svojho konania.¹² Je možné povedať, že okrem zefektívnenia vymoženía práv poškodených, výhodou zmieru je zrýchlenie konania a menšie nároky na financie. Šámal zhodnotil podstatu inštitútu zmieru takto: „Ide o rýchlo uskutočniteľný, ekonomicky nenáročný spôsob reakcie štátu na spáchaný trestný čin, pri ktorom sú účinnnejšie chránené práva obetí trestných činov tým, že sa im rýchlejšie a menej konfliktným spôsobom dostane patričného odškodnenia.“¹³

Ako zo všetkých vymenovaných atribútov a charakteristík zmieru vyplýva, ***nevyhnutnou podmienkou jeho aplikácie je existencia osoby poškodeného*** a teda škody spôsobenej trestným činom obvineného. Tu môžeme vidieť rozdiel oproti inštitútu podmieneného zastavenia trestného stíhania, kde existencia škody nebola nevyhnutnou podmienkou. *Ak by* v prípade inštitútu zmieru trestným činom obvineného nebola spôsobená škoda a neexistovala by osoba poškodeného, absentoval by jeden zo základných prvkov, subjektov, bez ktorého by uzavretie zmieru a vôbec použitie tohto inštitútu bolo vylúčené.

Rovnako ako v prípade podmieneného zastavenia trestného stíhania, uplatnenie inštitútu zmieru prichádza do úvahy v prípade menej závažných trestných činov. Konkrétne musí ísť o prečin, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov. Ďalšou z nevyhnutých podmienok aplikácie zmieru je ***súhlas obvineného i poškodeného, čo zároveň veľmi veľa vypovedá o vnútornom zmysle a podstate tohto inštitútu***. Je možné povedať, že inštitút zmieru má možnosť svojho uplatnenia najmä v takých prípadoch, kedy je ***trestný čin prevažne prejavom konfliktu medzi obvineným a poškodeným***.¹⁴ Pri usporiadaní vzájomných vzťahov medzi obvineným a poškodeným je dôležité to, že ***obaja sa aktívne podieľajú na procese hľadania obojstranne prijateľného riešenia***.¹⁵ Popri naplnení uvedených predpokladov môže prokurátor schváliť zmier a zastaviť trestné stíhanie len za kumulatívneho splnenia týchto zákonných podmienok:

- a) obvinený vyhlási, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, pričom neexistujú dôvodné pochybnosti o tom, že je jeho vyhlásenie urobené vážne, slobodne a určito,

¹² Pozri bližšie KLÁTIK, J.: Zmier v trestnom konaní. Justičná revue, 59, 2007, č.12, s.1658-1659.

¹³ ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F.: Trestní řád. Komentář. 3.díl. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 1376.

¹⁴ ŽILINKA, M.: K alternatívnym spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. Justičná revue, 58, 2006, č.2, s. 199.

¹⁵ KLÁTIK, J.: Zmier v trestnom konaní. Justičná revue, 59, 2007, č.12, s.1658.

- b) *obvinený nahradil škodu, ak bola činom spôsobená, alebo urobil iné opatrenia na náhradu škody, alebo inak odstránil ujmu vzniknutú trestným činom a*
- c) obvinený zloží na účet súdu a v prípravnom konaní na účet prokuratúry peňažnú sumu určenú konkrétnemu adresátovi na všeobecne prospešné účely a táto peňažná suma nie je zrejme neprimeraná závažnosti spáchaného trestného činu,

pričom vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného činu, na mieru akou bol trestným činom dotknutý verejný záujem, na osobu obvineného a na jeho osobné a majetkové pomery možno takýto spôsob rozhodnutia považovať za dostačujúci.

Posúdenie primeranosti výšky peňažnej sumy určenej na všeobecne prospešné účely patrí rozhodujúcemu orgánu podľa konkrétnych okolností prípadu, najmä osobu obvineného, či jeho majetkové a osobné pomery.¹⁶ *Pri určení adresáta tejto sumy je súd alebo v prípravnom konaní prokurátor viazaný obsahom dohody o zmieri medzi poškodeným a obvineným.* Veľmi dôležitou skutočnosťou je, že vzhľadom na § 224 ods. 2 TP z celkovej peňažnej sumy určenej na všeobecne prospešné účely musí byť aspoň 50 % určených štátu na peňažnú pomoc poškodeným podľa osobitného zákona, ktorým je zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. „Zloženie peňažnej čiastky nie je trestom, ale výrazom reparácie dotknutého verejného záujmu, lebo všetkými trestnými činmi je viac či menej tento záujem narušený alebo ohrozený.“¹⁷

Zákon rovnako uvádza, *kedy zmier nie je možné uzavrieť*. Konkrétne sú to situácie keď trestným činom bola spôsobená smrť osoby, je vedené trestné stíhanie pre korupčné trestné činy, alebo je vedené trestné stíhanie proti verejnému činiteľovi alebo zahraničnému verejnému činiteľovi.

Ak to okolnosti prípadu vyžadujú, pred vydaním rozhodnutia o schválení zmiernu prokurátor môže vypočítať obvineného a poškodeného. Účelom takéhoto výsluchu je objasniť a overiť spôsob a okolnosti uzavretia zmiernu, najmä či bol zmier medzi nimi uzavretý dobrovoľne, a či súhlasia so schválením zmiernu. Výsluchom obvineného by malo byť predovšetkým zistené či rozumie obsahu obvinenia, obsahu a dôsledkom schválenia zmiernu. Súčasťou výsluchu obvineného však v každom prípade má byť vyhlásenie, že spáchal predmetný skutok. *Výsluchom poškodeného na druhej strane má byť potvrdený súhlas s celým postupom a teda súhlas s uzavretím zmiernu.* Musí sa jednoznačne zistiť, že súhlas poškodeného bol jednoznačne daný slobodne, dobrovoľne a jasne, bez pochybností. *Je totiž neprípustné, aby bol poškodený k udeleniu súhlasu*

¹⁶ Pozri PROKEINOVÁ, M.: Odklony v trestnom konaní. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2007, s.43.

¹⁷ Tamže, s.43.

akýmkoľvek spôsobom a formou nútený, či donucovaný. V situácii, kedy je poškodeným právnická osoba, je možné výsluch štatutárneho zástupcu nahradiť písomným vyhlásením k uvedeným skutočnostiam.

Rozhodnutie prokurátora o schválení zmieru a zastavení trestného stíhania má formu uznesenia. Okrem všeobecných náležitostí uznesenia v § 176 ods. 1 TP, musí toto **uznesenie** obsahovať aj opis skutku, ktorého sa zmier týka, jeho právnu kvalifikáciu, **konkrétny obsah zmieru aj s uvedením výšky nahradenej škody, alebo škody, ktorú sa obvinený zaviazal nahradiť, či uvedenie iných opatrení smerujúcich k odstráneniu ujmy spôsobenej trestným činom.** Taktiež sa v ňom uvedie výška a adresát peňažnej sumy určenej na všeobecne prospešné účely, a konečne i výrok o zastavení trestného stíhania pre skutok, ktorého sa zmier týka.

Trestný poriadok pri inštitúte zmieru nepočíta so žiadnou skúšobnou dobou, a teda ako je zrejmé z doteraz uvedeného, dôsledkom je zastavenie trestného stíhania voči obvinenému, ktoré zakladá prekážku res iudicata. Ak raz toto uznesenie nadobudne právoplatnosť, v trestnom stíhaní je možné pokračovať len vtedy, ak sa uznesenie o schválení zmieru a o zastavení trestného stíhania zrušilo na základe postupu podľa § 363 a nasl. či § 939 a nasl. TP.¹⁸

4. KONANIE O DOHODE O VINE A TRESTE

V súvislosti s uplatnením nároku poškodeného v trestnom konaní je taktiež nevyhnutné spomenúť i inštitút dohody o vine a treste, ktorý bol po rekodifikácii slovenského trestného práva inštitútom úplne novým, majúcim základ v anglo-americkom právnom systéme v inštitúte tzv. plea bargaining. Inštitút konania o dohode o vine a treste (§ 232 TP) taktiež predstavuje formu tzv. odklonu, teda určitý špecifický postup odlišujúci sa od štandardného hlavného pojednávania, ktoré spočíva v zjednodušení konania, ktoré však nie je alternatívou potrestania (okrem prípadu, ak súd schváli dohodu o vine a treste, ktorej obsahom je dohoda o upustení od potrestania, a u mladistvého o podmienenom upustení od potrestania), pretože toto konanie spravidla vyústí do vyhlásenia odsudzujúceho rozsudku a uloženia trestu.¹⁹ Rovnako ako zvyšné odklony aj dohoda o vine a treste má svoje prednosti v zjednodušení, zefektívnení a skrátení trestného konania. Zásadným rozdielom však je, že dohoda o vine a treste má svoje uplatnenie tak v prípade prečinov ako aj zločinov. Dohodou o vine a treste teda rozumieme dohodu, ktorú uzatvárajú prokurátor a obvinený a v určitých prípadoch aj poškodený či iná

¹⁸ IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 581.

¹⁹ IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 583. Taktiež pozri ŽILINKA, M.: K alternatívnym spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. Justičná revue, 58, 2006, č.2, s. 200.

oprávnená osoba, pričom jej imanentným obsahom je priznanie spáchania skutku obvineným, uznanie viny a prijatie trestu obvineným, prípadne i ďalšie výroky. V rámci konania o dohode o vine a treste by všetky zúčastnené osoby mali dospieť k dohode a vyriešiť teda otázky viny obvineného, trestu ktorý mu má byť uložený, a taktiež otázku náhrady škody uplatnenej poškodeným v adhéznom konaní. Pokiaľ ide o riešenie otázky nárokov poškodeného v tomto konaní, treba poznamenať, že ak si poškodený svoj nárok riadne a včas uplatnil, teda do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania, malo by byť o jeho nároku na náhradu škody rozhodnuté. Uvedené je možné vyvodzovať aj z ustanovenia § 232 ods. 7 Trestného poriadku, kde je medzi jednotlivými obsahovými náležitosťami dohody o vine a treste pod písmenom d) uvedený rozsah a spôsob náhrady škody, ak bola trestným činom spôsobená. Ak si teda poškodený svoj nárok takto uplatnil, prokurátor je povinný ho upovedomiť o konaní o dohode o vine a treste, a teda poškodený je oprávnený sa tohto konania zúčastniť a aktívne v ňom vystupovať, pokiaľ ide o uplatnenie jeho nárokov. V kontraste k tomu je však potrebné dodať, že vzhľadom na ustanovenie § 232 ods. 2 posledná veta, dohoda o vine a treste môže byť uzavretá aj keď v otázke náhrady škody strany nedospejú ku konsenzu. V takom prípade prokurátor navrhne, aby súd poškodeného odkázal s nárokom na náhradu škody alebo jej časti na občianske súdne konanie alebo iné konanie. Táto skutočnosť sa samozrejme uvedie do návrhu dohody, ktorá sa predloží súdu na schválenie. Z hľadiska posilnenia pozície poškodeného v trestnom konaní, je možné vysloviť myšlienku, že tento súčasný stav neposkytuje dostatočnú ochranu právam poškodeného.²⁰ Posilnenie a stabilizovanie postavenia poškodeného by mohlo a malo spočívať v tom, že podmienkou prijatia priznania obvineného súdom a teda podmienkou schválenia dohody by bolo nahradenie spôsobenej škody alebo aspoň uzatvorenie dohody o spôsobe, podmienkach a harmonograme náhrady škody spôsobenej predmetným trestným činom. Treba poznamenať, že nevyhnutnosťou by nemuselo byť uhradenie škody do vypracovania návrhu dohody. V tomto ohľade je možné vidieť dostatočný časový priestor na uhradenie škody, prípadne podniknutie iných krokov smerujúcich k uhradeniu škody až do momentu rozhodovania súdu o schválení či neschválení návrhu dohody na verejnom zasadnutí. Ak by v tomto štádiu súd skonštatoval, že spôsobená škoda bola poškodenému uhradená, resp. obvinený podnikol všetky potrebné kroky na jej riadne uhradenie podľa obsahu dohody, bolo by možné schváliť návrh dohody o vine a treste. K relevantnosti tohto názoru prispieva taktiež to, že v rámci zvažovania vhodnosti použitia konania o dohode o vine a treste prokurátor sa riadi a zvažuje aj kritéria uvedené v §4 a §5 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z.z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu.²¹ Jedným z týchto kritérií je

²⁰ Pozri PROKEINOVÁ, M.: Odklony v trestnom konaní. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2007, s.58.

²¹ RAJNIČ, M.: Skutočnosti, ktoré zvažuje prokurátor pri konaní o dohode o vine a treste. Justičná revue, 60, 2008, č. 10, s. 1391.

napríklad kritérium prejavu ľútosti a pocitu viny obvineného či ochota dobrovoľne prevziať zodpovednosť za svoje konanie, ktoré sa hodnotia napríklad snahou obvineného o odškodnenie obete za spôsobené zranenie alebo za spôsobenú škodu, alebo iné zmiernenie dôsledkov svojho konania. Ďalším zo zvažovaných kritérií je dopad na právo poškodeného a ochota obvineného nahradiť škodu, ktorú spôsobil trestným činom, kde je dôležité zo strany prokurátora dôsledne skúmať postoj obvineného k nároku poškodeného na náhradu škody, a snažiť sa aby obvinený v konaní o dohode o vine a treste sa zaviazal k náhrade tejto škody, prípadne jej časti. Aj z týchto dôvodov by bolo odôvodnené a oprávnené požadovať, aby nahradenie, resp. zaviazanie sa na nahradenie škody bolo jednou zo základných podmienok schválenia dohody o vine a treste súdom na verejnom zasadnutí.

V podmienkach českého trestného práva si inštitút dohody o vine a treste hľadal svoju cestu na svet pomerne zdĺhavým a komplikovaným spôsobom. Snahy o zavedenie tohoto inštitútu je možné pozorovať už od roku 2005, kedy návrh tzv. konania o vyhlásení viny obžalovaným síce odobrila Poslanecká snemovňa, avšak senát ho zamietol. Následne, v roku 2007 išlo už o pokus o zavedenie „dohody o vine a treste“, kedy Ministerstvo spravodlivosti predložilo svoj návrh, ktorý napokon napriek schváleniu vládou vzalo samo späť. Na podklade posledného návrhu Ministerstva spravodlivosti z roku 2011, sa s účinnosťou od 1.septembra 2012 súčasťou českého trestného konania stal inštitút dohody o vine a treste, prostredníctvom novely trsteného rádu zákonom č. 193/2012 Sb. Vlastná právna úprava inštitútu je obsiahnutá v ustanoveniach § 175a a § 175b, §314o až 314s tr. rádu, ale taktiež i v ďalších súvisiacich ustanoveniach. Právna úprava tohto inštitútu vychádza z obdobných pravidiel a zásad, na akých je postavená dohoda o vine a treste i u nás. I samotná dôvodová správa k zákonu sa odvoláva na obdobnosť zavádzanej právnej úpravy s úpravou inštitútu v Slovenskej republike (okrem iných). V súvislosti s postavením poškodeného a jeho nárokom na náhradu škody spôsobenej trestným činom je potrebné povedať, že samotné explicitné znenie nových ustanovení zaväzuje štátneho zástupcu, aby pri dohodovacom konaní dbal tiež na záujmy poškodeného (§175a odst.5 tr. Řádu), a v prípade, že sa dohodovacieho konania zúčastňuje, má právo vyjadriť sa najmä pokiaľ ide o rozsah a spôsob náhrady škody, alebo nemajetkovej ujmy alebo vydania bezdôvodného obohatenia. Svoj nárok si poškodený môže uplatniť najneskôr pri prvom konaní o dohode o vine a treste, pričom na toto svoje oprávnenie musí byť poškodený poučený v rámci zákonného poučenia o jeho právach. Zároveň je potrebné uviesť, že dohodu o vine a treste je možné uzavrieť a následne aj súdne schváliť i bez dohody s poškodeným v otázkach náhrady spôsobenej škody. Taktiež, pokiaľ si poškodený svoj nárok riadne uplatnil, avšak sa konania nezúčastňuje, štátny zástupca je oprávnený dohodnúť sa s obvineným o náhrade škody za poškodeného, až do výšky uplatneného nároku. Dôvodová správa vo svojom texte vylučuje negatívny dopad uplatnenia dohodovacieho konania na nároky a postavenie poškodeného v trestnom konaní. Dôvodom má byť procesná úprava, vzhľadom na ktorú platí, že pokiaľ medzi poškodeným a obvineným

nedôjde k dohode o náhrade škody, nemajetkovej ujmy či vydanie bezdôvodného obohatenia, môže súd v rámci schvaľovania dohody o vine a treste rozhodnúť o nárokoch poškodeného i na podklade spisového materiálu, v medziach uplatneného nároku.²² Súd teda buď schváli takú dohodu o vine a treste, s ktorou poškodený súhlasí, alebo môže schváliť takú dohodu, v ktorej rozsah a obsah náhrady zodpovedá riadne uplatnenému nároku poškodeného (§314r odst. 4 tr. rádu). Rovnako však súd môže poškodeného s jeho nárokom odkázať na konanie v občianskoprávných veciach.

Pokiaľ ide možnosť podávať riadny opravný prostriedok proti rozsudku, ktorým bola dohoda o vine a treste schválená, poškodený môže takéto odvolanie podať iba v časti výroku o náhrade škody, a to z dôvodu, že rozsah a spôsob náhrady škody nezodpovedá obsahu dohody, s ktorou poškodený súhlasil (obdobne potom v prípade kedy súd rozhodoval na podklade spisového materiálu a uplatneného nároku).

Záverom spomenutá dôvodová správa uvádza, že prínos novozavedenej právnej úpravy dohody o vine a treste okrem zrýchlenia konania spočíva i v ochrane obetí pred sekundárnou viktimizáciou, pretože sa vyhnú opakovanému výsluchu v konaní pred súdom a nebudú tak opätovne vystavené stresu vyplývajúceho z verejného prejednávania detailov spáchaných trestných činov, ktorých obeťami sa stali. Je však potrebné konštatovať, že s uvedeným názorom sa dá nesúhlasiť, najmä s ohľadom na prípady často a tradične využívaného odkazu poškodeného s nárokom na konania v občianskoprávných veciach.

Literature:

- Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010.
- Klátik, J.: Podmienečné zastavenie trestného stíhania – alternatívny spôsob riešenia trestnej veci. Justičná revue, 59, 2007, č.1.
- Klátik, J.: Zmier v trestnom konaní. Justičná revue, 59, 2007, č.12.
- Musil, J.: Některé koncepční otázky přípravného řízení. In: Teoretické otázky přípravného řízení trestního. Sborník příspěvků z teoretického semináře s mezinárodní účastí pořádaný dne 20. listopadu 2002. Praha: Policejní akademie ČR, 2002.
- Musil, J.: Dohody o vině a trestu – ano či ne? In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008. Bratislavská vysoká škola práva, 2008.
- POLÁK, P.: Funkcie prípravného konania. In: Rekodifikácia trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie

²² <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=75290> (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, 6. volebné obdobie, Sněmovní tisk 510/0, část č. 1/2)

s medzinárodnou účasťou konanej 17. mája 2004. Bratislava: APZ, 2004.

- PROKEINOVÁ, M.: Odklony v trestnom konaní. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2007.
- RAJNIČ, M.: Skutočnosti, ktoré zvažuje prokurátor pri konaní o dohode o vine a treste. Justičná revue, 60, 2008, č. 10.
- RÚŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J.: Poškozený a adhezní řízení v České republice. Praha: C.H.BECK, 2007, ISBN 80-7179-559-3.
- ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F.: Trestní řád. Komentář. 3.díl. Praha: C. H. Beck, 2001.
- SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: Alternativní řešení trestních věcí. Praha: C.H.BECK, 2000.
- SOTOLÁŘ, A., VALKOVÁ, H.: Soudnictví nad mládeží v České republice. In: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice. Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha, 2000.
- ŽILINKA, M.: K alternatívnym spôsobom vybavenia trestných vecí podľa zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. Justičná revue, 58, 2006, č.2.

Contact – email

tatiana.kanalikova@gmail.com